

УДК 37.014.6-045.32(045)

ЯКІСТЬ ОСВІТИ В ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЙНОМУ АСПЕКТІ**СТОЙКА А. В.,****доктор наук з державного управління,
професор,****ДРАГОМІРОВА Є. С.,****кандидат економічних наук, доцент
кафедри туризму та логістики,
Донецький державний університет
управління (м. Маріуполь)**

У статті обґрунтовано необхідність уніфікації підходу до ідентифікації вишу як інтернаціоналізованого, подані необхідні критерії, серед яких особливе місце посідає стратегія (програма) екологізації. Висунуто тезу, що якість освіти в Україні за умов її інтернаціоналізації залежить від ефективності взаємодії конкурентоспроможних в економіці знань вишів та органів державного регулювання досліджуваного процесу в аспекті його нормативно-правового забезпечення. Виокремлені складові екологізованої інтернаціоналізації освіти.

Ключові слова: *освіта, інтернаціоналізація, екологізація, складові, конкурентоспроможність, економіка знань, державне регулювання.*

В статті обґрунтована необхідність уніфікації підходу к ідентифікації вуза як інтернаціоналізованого, представленні необхідні критерії, среди которых особое место занимает стратегия (программа) экологизации. Выдвинут тезис, что качество образования в Украине в условиях ее интернационализации зависит от эффективности взаимодействия конкурентоспособных в экономике знаний вузов и органов государственного регулирования исследуемого процесса в аспекте его нормативно-правового обеспечения. Выделены составляющие экологизированного интернационализованного образования.

Ключевые слова: *образование, интернационализация, экологизация, составляющие, конкурентоспособность, экономика знаний, государственное регулирование.*

The article substantiates the approach unification necessity to the university identification as internationalized, the necessary criteria are presented, among which the ecologization strategy (program) occupies a special place. The thesis is that the quality of education in Ukraine in the conditions of its internationalization depends on the economically competitive knowledge interaction effectiveness of higher educational institutions and investigated process state regulation bodies in the aspect of its normative and legal support. Ecologically internationalized education components are highlighted.

Keywords: *education, internationalization, ecologization, components, competitiveness, knowledge economy, state regulation.*

Постановка проблеми. Питання якості освіти не втрачає актуальності через ріст вимог роботодавців, що діють у висококонкурентному бізнес-середовищі, бурхливі зміни та впливи соціально-економічних факторів розвитку суспільства та розуміння міжнародного контексту змін, спрямованого на мобільність фахівців та інтернаціоналізацію освітнього середовища. Низький рівень активного залучення вищів до міжнародних процесів за часів становлення України як незалежної держави, призвели до того, що українська вища освіта потерпіла змін. Поступова імплементація Болонської системи дозволила гармонізувати процес оцінки якості, скоріше, навчального процесу, але не якості освіти. Саме рівень залучення вищів до інтернаціоналізованої спільноти та затребуваність випускників на глобальному ринку праці мають стати індикаторами виміру якості освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Обґрунтуванню сформульованої тези певною мірою присвячено науково-дослідні розробки на різних рівнях: державному, регіональному, рівнях вищої та шкільної освіти, – В. М. Бегей, Є. С. Березняк, В. І. Бондар, Л. В. Ващенко, Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікова, В. В. Зверева, Ю. А. Конаржевський, Т. О. Лукіна, В.Е. Луначек, Н. М. Островерхова, В. П. Панасюк, В. С. Пікельна, П. Б. Полянський, М. М. Поташник, І. В. Соколова, О. І. Субетто та інші.

Пошук перспектив вдосконалення стратегії інтернаціоналізації провідних українських вищів спирається на наукові доробки Д. К. Худзика (дослідження ефективності університетів у впровадженні інтернаціоналізації), Р. Кулена (обґрунтування доцільності розвитку інтернаціоналізації вищої освіти для країн, що розвиваються), Р. Я. Чао (дослідження інтернаціоналізації вищої освіти з точки зору утилітаристського та ідеалістичного підходів), Ф. Дж. Альтбаха і Х. де Віта (дослідження еволюції розвитку інтернаціоналізації вищої освіти), групи дослідників Центру міжнародної вищої освіти Бостонського коледжу (аналіз національних стратегій інтернаціоналізації і факторів, що впливають на ефективність їх реалізації), групи науковців Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України (здійснення комплексного аналітичного огляду вітчизняного та зарубіжного досвіду інтернаціоналізації), О. С. Падалки і І. С. Каленюк (висвітлення інтернаціоналізації як тенденції розвитку вищої освіти в контексті економіки освіти) [1].

Однак, невирішеними залишаються питання інтенсифікації розвитку процесів інтернаціоналізації освіти та інструментів державного регулювання процесу. Адже «відтік мізків», зниження національної самосвідомості й аутентичності, низький рівень освітнього в'їзного туризму, в тому числі підготовка іноземних студентів, вектор на комерціалізацію й масовий характер вищої освіти – фактори вагомого впливу на якість, які потребують регулювання як на рівні університетських, так і національних стратегій.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності уніфікації підходу до ідентифікації вишу як інтернаціоналізованого, діяльність якого спрямована на підвищення якості освіти, та виявлення інструментів державного регулювання процесом інтернаціоналізації освіти.

Виклад основного матеріалу досліджень. Однією з ключових тенденцій світової економіки є її інтернаціоналізація, зумовлена активними глобалізаційними процесами, а рейтингування за індексом глобальної

конкурентоспроможності (рис. 1) є певним індикатором вектору розвитку країни та його співспрямованості із глобальним.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників, серед яких слід виділити: «Охорону здоров'я та початкову освіту», «Вищу освіту і професійну підготовку», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал» – ті, що укупі потребують державного регулювання з метою підвищення якості освіти та подальшої безпечної її інтернаціоналізації.

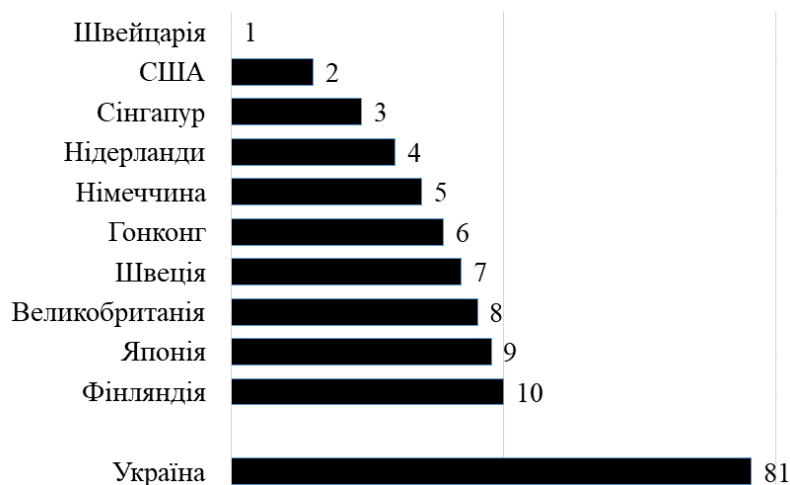

Рис. 1. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 рр.

*Складено за даними *The Global Competitiveness Report 2017–2018* [3].

Як видно з рисунку, Україна посіла 81-е місце серед 137 країн світу через погіршення своєї позиції у чотирьох з дванадцяти основних показників. Найбільше втрачено за наступними складовими: «Ефективність ринку праці» (мінус 13 пунктів), інноваційна складова Індексу – «мінус» 9 пунктів, інфраструктурна – «мінус» 3 пункти та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку – «мінус» 2 пункти.

Визначна кількість показників мають економічний характер і вища освіта, як важлива сфера суспільного розвитку та рушійна сила економіки знань пропонує економічне обґрунтування інтернаціоналізації вищої освіти, що проявляється в перевагах для національної економіки та окремих університетів внаслідок експорту освітніх і дослідницьких послуг, залучення іноземних студентів, талановитих викладачів і науковців, можливості отримання грантового фінансування як студентами і викладачами, так і університетами [1; 2].

Реалізуючи науково-дослідну діяльність, вищі навчальні заклади сприяють інноваційному розвитку національної системи вищої освіти та підвищенню її конкурентоспроможності шляхом розробки вченими університетів інновацій і доведення їх до стадії комерціалізації [4; 5]. Трансфер нових знань, новітніх технологій, інновацій на комерційній (наприклад, у формі продажу ліцензій на використання запатентованих інновацій), бартерній

(наприклад, обмін винаходів науковців на вигідних для університету умовах на інформаційно-комунікаційні технології, обладнання, реактиви тощо, необхідні для провадження дослідницької діяльності) чи безоплатній (наприклад, передача новацій державними університетами в користування державними структурами) основі забезпечує впровадження результатів наукових досліджень учених у практику господарювання економічних суб'єктів і функціонування органів державної влади з метою підвищення ефективності їх діяльності.

Так, Д. К. Худзик зазначає, що у процесі інтернаціоналізації вищої освіти провідна роль належить університету, а не державі через зацікавленість всіх суб'єктів університетської діяльності [6]. За його словами, ефективність інтернаціоналізації залежить від її місця в стратегічному плануванні і управлінні, ефективності управлінського процесу, його особливостей і принципів, рівня інтернаціоналізації інституціональної культури. Враховуючи зазначені фактори, науковець обґрунтовує деякі дії університету у напрямі розвитку інтернаціоналізації: – включення всіх суб'єктів університетської діяльності до процесу інтернаціоналізації; – орієнтація інституціональної культури на міжнародну діяльність; – позиціонування інтернаціоналізації як одного з пріоритетів розвитку університету під час стратегічного планування та прийняття рішень; – врахування управлінських практик і стратегій. Міжнародні соціологічні дослідження [7] показують, що 53% респондентів (загальна кількість респондентів становить 1 336 закладів вищої освіти зі 131 країни) мають інституційну політику/стратегію інтернаціоналізації, 22% її розробляють, 16% декларують інтернаціоналізацію як частину загальної інституційної стратегії. При цьому 66% опитаних зазначають, що мають чіткі цілі та критерії оцінки реалізації політики інтернаціоналізації.

Результати дослідження свідчать про те, що найбільша частка респондентів, які мають стратегію інтернаціоналізації, припадає на країни Європи та Азії (56–61%), найменша – на країни Близького Сходу (13%).

Отже, потребує дослідження інструментарій державного регулювання процесом інтернаціоналізації освіти та ідентифікації вишу до досліджуваного процесу.

Тенденція інтернаціоналізації вищої освіти проявляється в русі вищих навчальних закладів до уніфікації навчальних курсів і програм, тобто зближення систем вищої освіти різних країн. Завдяки останньому вдається забезпечити підвищення конкурентоспроможності випускників вітчизняних освітніх установ на міжнародному ринку праці. Глобалізація вищої освіти обумовила появу міжнародного ринку освітніх послуг, розширення практики дистанційної освіти, а також спричинила загострення конкуренції між вищими навчальними закладами різних країн [5]. Вагомим інструментом боротьби на ринку освітніх послуг на сьогоднішній день є численні рейтинги університетів. Потрапляння у світові рейтинги університетів (Академічний рейтинг університетів світу, рейтинг Webometrics, рейтинг університетів за версією британської газети «Times» та ін.) надає вищим навчальним закладам додаткові конкурентні переваги, що сприяє збільшенню студентського контингенту, у тому числі кількості іноземних студентів, поліпшенню іміджу та рівня конкурентоспроможності й престижності університетів.

Тому, вважаємо інтернаціоналізацію однією із складових в Стратегії розвитку сучасного вишу в Україні, що змагається на конкурентному полі економіки знань.

Стосовно інструментарію державного регулювання процесом інтернаціоналізації освіти, то дослідження нормативно-правової бази свідчить про те, що в Законі України «Про вищу освіту» (далі – Закон) відсутнє поняття інтернаціоналізації вищої освіти, але серед принципів, на яких ґрунтується державна політика у цій сфері, називаються принципи «міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти» [8]. Водночас Законом передбачено, що одним з основних завдань вищого навчального закладу є «налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури». Також варто зауважити, що Закон деякою мірою стимулює розвиток міжнародного співробітництва в університетах шляхом врахування рівня інтеграції у світовий освітньо-науковий простір під час надання університету статусу дослідницького. Державна політика та основні напрями міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти формують засади для реалізації різних форм інтернаціоналізації. Також варто зазначити, що інтернаціоналізація та міжнародне співробітництво як стратегічний напрям розвитку освіти не знайшли свого відображення в Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 року [9]. Водночас, відповідно до проекту Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, одним з напрямів реформ є інтеграція у світовий освітній і науковий простір, метою реалізації якої є «реальне входження національної системи вищої освіти в світовий освітній і науковий простір шляхом її інтернаціоналізації» [10]. Рішення щодо розвитку вищої освіти в напрямі інтернаціоналізації зумовлено проблемами відсутності стратегії інтернаціоналізації та браку ресурсів для її реалізації. Таким чином, поняття інтернаціоналізації вищої освіти недостатньо розроблено в межах вітчизняної законодавчої бази, що загалом не сприяє розвитку цих процесів через недостатнє розуміння сутності та ролі інтернаціоналізації. З огляду на це, складова інтернаціоналізації в загальній Стратегії вишу є напрямом стратегічного розвитку. Університети мають стати практичним майданчиком опрацювання загальнонаціональної стратегії інтернаціоналізації.

Інтернаціоналізована стратегія розвитку вишу повинна підтримувати досягнення інституційних цілей:

спроможність системи забезпечення якості створювати інформацію, що є цінною для внутрішнього прийняття управлінських рішень з метою задоволення та екологізації стосунків із зовнішнім зацікавленим середовищем;

необхідність поєднання системи забезпечення якості освіти з інституційним стратегічним управлінням на державному та рівні вишів.

Оцінка результатів повинна бути узгоджена з національною системою кваліфікації.

Проведений аналіз інтернаціоналізації в офіційних документах провідних ВНЗ України [1] доводить неповноту якісних характеристик та тлумачень інтернаціоналізації освіти, і в жодному з аналізованих документів не відзначено екологізацію освіти як одного з векторів розвитку сфери освіти.

Інтернаціональні виклики та запити на екологізацію освіти сформульовані в документах Спеціального саміту ООН з проблем сталого розвитку, запропонованих ЮНЕСКО Рамок дій «Освіта-2030», добровільних зобов'язань України, взятих на конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20» і внесених у реєстр ООН під назвою «Екологізація освіти: внесок України». Вони передбачають розумінням причинно-наслідкових взаємозв'язків процесу взаємодії «людина-екологічні наслідки» та «людина-людина».

У відповідь на інтернаціональні виклики, існуючі стратегії розвитку вишів потребують трансформації на засадах та принципах екологізації системи освіти, що передбачає систематизацію поглядів та установок, практичних дій викладачів, студентів формальної та неформальної освіти, що забезпечують «екологію» навчально-виховного процесу, патріотичне виховання студентів всіх поколінь, реалізацію притаманного їм потенціалу, розвиток інтелектуальної та моральної сили, волонтерських навичок, відповідальності, ефективного вирішення різних екологічних завдань як в період навчання, так і на практиці – в якості ініціативної громади в процесі реалізації стратегії розвитку територіальних одиниць.

Екологізація інтернаціоналізованої стратегії розвитку вишу знівелює негативні фактори її прояву і дасть поштовх до оновлення суспільства в цілому.

Отже, завданням органів державного регулювання розвитком освіти повинно стати розробка критеріїв уніфікації підходу до ідентифікації вишу як інтернаціоналізованого, з урахуванням наступних:

- інтернаціоналізація в статуті університету;
- стратегія (програма) інтернаціоналізації;
- стратегія (програма) екологізації;
- міжнародні програми та проекти, що передбачають академічну мобільність та обмін;
- комерціалізація наукових досліджень та інновацій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. слід констатувати, що якість освіти в Україні за умов її інтернаціоналізації залежить від ефективності взаємодії конкурентоспроможних в економіці знань вишів та органів державного регулювання досліджуваного процесу в аспекті його нормативно-правового забезпечення. Ефективність даної взаємодії частково описана дослідниками [1], але в комплексному вигляді містить такі складові:

визначення сутності інтернаціоналізації для розуміння всіма акторами сфери освіти;

розробка на державному рівні та подальша реалізація національної екологізованої стратегії інтернаціоналізації вищої освіти з урахуванням національних пріоритетів та можливостей;

забезпечення інтернаціоналізації як стратегічного напрямку розвитку вищих навчальних закладів, а на цій основі шляхом розроблення, впровадження університетами стратегій (політик, програм) інтернаціоналізації та вдосконалення вже наявних з урахуванням цілей і можливостей університету;

включення до стратегії інтернаціоналізації системи індикаторів, їх кількісного виміру, прогнозних показників, фінансового забезпечення (в тому числі іноземного походження) та термінів реалізації, що співпадають із

загальнонаціональними у сфері, наприклад «Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року»;

залучення до процесів інтернаціоналізації та екологізації всіх суб'єктів університетської діяльності;

забезпечення високої якості освітніх послуг для іноземних студентів;

включення до стратегії розвитку туризму та рекреації як окремого напрямку «освітній туризм» з пріоритетністю в'їзного туризму з метою притоку інтелектуальних ресурсів із –за кордону;

врахування міжнародних рекомендацій та практик під час впровадження інтернаціоналізації в діяльність університетів.

Література:

1. Семенець Ю. О. Інтернаціоналізація вищої освіти: у пошуку перспектив вдосконалення стратегії провідних українських ВНЗ. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. Вип.14, частина 2. С. 108-113. URL: <https://bit.ly/2LmM2oh>

2. Степаненко І. В. Ключові питання інтернаціоналізації колізії інструментального і культурно-гуманітарного вимірів / І. В. Степаненко // Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на основі культурногуманітарних стратегій: аналітичний огляд / Т. В. Андрущенко та ін. // Вища освіта України. 2015. № 3. Додаток 2. Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу». С. 154–280.

3. The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>

4. Холявко Н.І Вища освіта як визначальний чинник суспільного розвитку. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2..

5. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. К.: КНЕУ, 2003. 394 с.

6. Hudzik J.K. Integrating Institutional Policies and Leadership for 21st Century Internationalization. International Higher Education. 2015. № 83. P. 5–7. URL: <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/article/view/9075/8182> DOI: 10.6017/ihe.2015.83.9075.

7. Egron-Polak E., Hudson R. Internationalization of Higher Education: Growing expectations, fundamental values: IAU 4th Global Survey. International Association of Universities. 2014. URL: <http://iau-aiu.net/sites/all/files/IAU-4th-GLOBAL-SURVEY-EXECUTIVE-SUMMARY.pdf>.

8. Про вищу освіту: Закон України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

9. Про Національну стратегію розвитку освіти на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

10. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%202011_11_2014.pdf.

The low level of higher education active involvement in international processes since the formation of Ukraine as an independent state has led to the fact that Ukrainian higher education has suffered a change. The gradual implementation of the Bologna system has made it possible to harmonize the quality assessment process, rather, the educational process, but not the quality of education. The level of higher education engagement with the internationalized community and the demand for graduates in the global labor market are the educational quality indicators.

The article substantiates the approach unification necessity to the university identification as internationalized, the necessary criteria are presented, among which the ecologization strategy (program) occupies a special place. The thesis is that the quality of education in Ukraine in the conditions of its internationalization depends on the economically competitive knowledge interaction effectiveness of higher educational institutions and investigated process state regulation bodies in the aspect of its normative and legal support. Ecologically internationalized education components are highlighted.

The quality of education in Ukraine in the conditions of its internationalization depends on the competitive interaction effectiveness in the economy of higher education knowledge and state regulation of the investigated process in the aspect of its legal and regulatory framework. The effectiveness of this interaction in the complex form contains the following components:

- essence definition of internationalization for the all actors understanding in the field of education;

- the state level and further implementation development of the national ecologized higher education internationalization strategy taking into account national priorities and opportunities;

- securing internationalization as a strategic direction for the higher education institutions development, and on this basis, through the development, introduction by universities of strategies (policies, programs) of existing ones internationalization and improvement, taking into account the university goals and capabilities;

- indicators system internationalization inclusion in the strategy, their quantitative measurement, forecast indicators, financial support (including foreign origin) and timelines for implementation that coincide with national ones in the field, for example, «Higher education reforming strategy in Ukraine till 2020»;

- involvement all subjects of university activity in the internationalization and ecologization processes;

 - high quality educational services provision for foreign students;

- inclusion in the tourism and recreation development strategy as a separate direction «educational tourism» with the priority of inbound tourism with the purpose of inflow of intellectual resources from abroad;

- taking into account international recommendations and practices during the internationalization introduction into the universities activities.